

al carrer Jussà i a l'any següent es va casar amb **Teresa Fernández Archilla** i van llogar un pis al carrer Major.

Teresa havia nascut el mateix dia que esclatà la Guerra Civil, 18 de juliol de 1936, en un poble de Cadis, però es va criar a Utrera, Sevilla. Era la setena de 8 germans i la família ho passava malament. Recorda que quan obria els armaris de la cuina eren buits i que la xocolata que tant li agradava no valia res, era com sorra. No va anar a l'escola i als 8 anys la van llogar per cuidar nens de famílies benestants. La feina li encantava però no disposava de temps lliure ni per anar a visitar la família. Això sí, els diumenges la deixaven anar a missa de 7h!

Juan, un dels germans, era guàrdia civil i l'havien destinat a Sant Joan de les Abadesses. Al cap d'un temps les va cridar a ella i una germana i així van venir cap aquí, l'octubre de 1954. Acostumada a la blancor i lluminositat dels pobles andalusos, va trobar Sant Joan fosc i trist, però després, ens diu, "vaig veure les muntanyes i el cor se'm va obrir!". Va entrar a treballar a Ca l'Espona. Amb el jornal de 8 hores amb prou feines cobrien les despeses bàsiques, per tant, a la tarda feia 3 o 4 hores més, extres. Tant a la fàbrica com al taller de costura on anava a cosir, de seguida va fer amigues catalanes i de fora que ha conservat tota la vida. Els diumenges anaven al cinema Santjoaní, Montserrat o Centre, donaven voltes a la casa gran, i a vegades al ball, fins que es va casar amb en Julián.

El pis del carrer Major era molt gran però molt mal distribuït. La cuina era petita, no entrava massa el sol, tenien aigua però tan poca que si obrien una estona l'aixeta el veí se'n quedava sense, per això havia de rentar al riu, al canal... Tampoc tenien bany, sort que en Julián va improvisar una dutxa manual! Allí van néixer els 3 fills i va haver de deixar de treballar uns anys fins que un cop criats va poder tornar-hi. En Julián a més de 8 hores i mitja a la Llaudet feia hores on fos, perquè hi havia feina i sempre miraven d'anar on guanyessin més! Fa uns 30 anys es van traslladar al pis d'ara, lluminós i amb totes les comoditats: "la vida em va canviar" diu la Teresa.

Julián ha anat poc a Santiago de la Espada, unes 3 vegades. L'última al 2001, ja no coneixia a ningú, dels 12.000 habitants de quan ells hi vivien només n'han quedat uns 1.600. En canvi, als estius, anaven més sovint a Utrera, on vivien els pares de la Teresa i es reunien amb els germans. Però no han pensat mai en tornar-hi. Els fills són d'aquí i ells també!

A la **Maria Àngels Rodríguez**, Sant Joan li va agradar des del primer moment. "Era tan bonic i ple de botiguetes. Em va semblar que a cada entrada n'hi havia una!". Havia nascut feia 15 anys a Los Santos, Salamanca, que era un poble rural sense gairebé comerç. Eren 7 germans. El pare es va morir molt jove, feia de carter, i la mare va continuar la feina furant 10 anys, però no oficialment, ja que en ser dona no li ho van permetre, sinó a compte d'un oncle que era el titular. Ella l'havia d'ajudar a repartir cartes recorrent molts quilòmetres, cosa que l'impedia anar a escola. Les germanes grans anaven a Salamanca a aprendre a cosir i a brodar, un dels nois feia de fuster i l'altre va entrar al seminari per poc temps. Com que no hi havia perspectives de feina, la mare va decidir emigrar però no volia anar a una gran ciutat, li feia por. A través del rector i d'un conegut van aconseguir treball per a tots en una fàbrica de Ribes, l'any 1952. La Maria Àngels s'hagué de quedar al poble repartint cartes fins que l'any següent la van venir a buscar. Van fer el viatge en un tren de vapor des de Salamanca a l'estació de França, a Barcelona, i després van anar a l'estació del Nord a buscar el tren cap a Ribes. Anaven drets o asseguts sobre les maletes de la gent que hi havia i van baixar negres de carbonet.

No tenia encara els 14 anys, però li van donar feina a la fàbrica tot indicant-li que s'amagués si passava

Imatge de Los Santos (Salamanca), poble natal de la M.ª Àngels Rodríguez

La M.ª Àngels, entrant a la fàbrica Llaudet, un dissabte per fer hores extres.

un inspector. Vivien en uns baixos, quasi un soterrani, diu, amb poquíssima llum. Treballaven tots els fills menys les dues petites i la mare, però els salaris eren tan baixos que no arribaven a final de mes.

Un dia es van assabentar que el Sr. Llaudet era a Ribes i li van demanar feina i fou així com es van traslladar a Sant Joan, a la Colònia Llaudet, al 1954. Els van donar un dels pisos vells que al principi no tenia aigua corrent, però tenia llum i vistes sobre el riu i les muntanyes. Es va relacionar fàcilment amb joves de fora i d'aquí i ràpidament va aprendre el català, tot i que a casa parlaven castellà. A la Maria Àngels, Sant Joan li va canviar la vida, es sentia molt feliç, i més quan ben aviat va conèixer en **Lluís**. En canvi les germanes no es van adaptar mai, anaven sovint al poble tot i el que costava i mantenien el record d'allí tant en els menjars, *cocido madrileño*, *perronillas*, *migas*, com en la celebració al 24 d'agost de la Festa Major de Los Santos... Volien marxar, enyoraven Salamanca, però no podien deixar sola a la Maria Àngels, li havien de fer de "carabina" mentre durés el festeig amb en Lluís. Per això, tant bon punt es va casar, el 1964, la mare i les germanes varen tornar al poble, només un dels germans s'ha quedat a Catalunya.

De casats es van instal·lar a la vila, primer en un pis sobre Can Tatxé i després al Pla del Roser. Recorda que en els dos llocs amb prou feines hi havia edificacions, tot eren camps!